

Kaksi Rooman matkaa: Goethe 1786-1788 ja Eino Leino 1908/1909

Teivas Oksala

FT, professori (h.c.), Latinan kielen lehtori (emeritus)

Tampereen yliopisto

”Kaikki tiet vievät Roomaan.” Monet ovat löytäneet kulttuurimme perustan Roomasta, koska *Imperium Romanum* omaksui muinoin kreikkalaisen sivistyksen, liitti siihen omat lisänsä ja välitti tämän perinnön Euroopan myöhemmille kansoille. Rooma onkin ollut kaksi tuhatta vuotta pyhiinvaellusten kohde. *Grand tour*, jonka mielikohteita oli Rooma, on kuulunut olennaisena osana gentlemannikasvatukseen.

Johann Wolfgang von Goethe piti Italianmatkallaan (1786–1788) Roomaa tukikohtanaan, mutta vieraili myös Napolissa ja teki kiertomatkan Sisiliassa pääkohtenaan Palermon kasvitieteellinen museo. Matka on dokumentoitu päiväkirjoissa ja kirjeissä, ja se on fiktiivisenä aiheena runokokoelmassa *Römische Elegien* (”Roomalaisia elegioita”), jossa kerrotaan runoilijaminän ja Faustinaksi kutsutun roomattaren välinen aistillinen ilman suurta tuskaa päättyvä rakkausepisodi. Runoilijan kuuluisin Italia-runo ”*Kennst du das Land, wo die Zitronen blühn*” oli jo pari vuotta aikaisemmin ennakoanut matkalle lähtöä, joka tapahtui *ex tempore*.

Italianmatka merkitsi Goethelle klassisuuden peruselämystä, jonka runoilija löysi Andrea Palladion arkkitehtuurista ja Italian hymyilevästä luonnosta (vastakohtanaan taivaita hipovat, ”goottilaiset” Alpit) ja joka kiteytyi Winckelmannin taideteoriassa (”*Edle Einfalt und stille Grösse*”).

Eino Leino oli Roomassa keskitalvella 1908/1909 (joulu-, tammi- ja helmikuussa). Matka ikuisen kaupunkiin on omakohtaisesti dokumentoitu kolmelle lehdelle lähetetyissä matkakirjeissä *Matkan varrelta 9. – 21.* Roomassa Leino keräsi kokemuksia Johannes Tammisen ”odyseiaa” eli Orjateologiaa varten, jonka romaaneista viimeinen, *Onnen orja* (1913), sijoittuu Roomaan.

Rooman hengen hän ja Johannes Tamminen uskoivat tavoittavansa Gianicolo-kukkulan näköalaterassilla, kun Rooman historiallinen polyfonia kulki heidän tajuntansa läpi, ja he kiteyttivät ikuisen kaupungin olemuksen ”ympyräksi, joka sulkee sisäänsä iankaikkisuuden”.

Klassisen humanismin perustotuudet kirkastuivat Leinolle Roomanmatkalla erottamattomaksi osaksi suomalaista identiteettiä. Tradition virrasta huuhtoutui helmeksi pieni kreikkalainen hautareliefi, jonka Leino löysi Museo Barraccosta ja joka kuvasi ikuisen eron hetkeä kahden ihmisen välillä. Hän kuvasi sen matkakirjeessään ja julkaisi kymmenen vuotta myöhemmin runon ”Kreikkalainen korkokuva” (HeSa 21.9.1919), jota voi pitää runoilijan klassisen humanismin päädokumenttina. Klassisuus ei merkinnyt Leinolle muotokaavaa, vaan henkistä asennetta, josta kreikkalaiset käyttivät nimitystä *ethos*.